

Департамент культури і туризму
Харківської обласної державної адміністрації
ОКЗ «ХАРКІВСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ»
Центр краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька
ДП "Науково-дослідний центр "Охоронна археологічна служба України"
Інституту археології НАН України
ВГО «Спілка археологів України»

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ДО
XXV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«СЛОБОЖАНСЬКІ ЧИТАННЯ»

Департамент культури і туризму
Харківської обласної державної адміністрації
**ОКЗ «ХАРКІВСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ»**
Центр краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька
ДП "Науково-дослідний центр
"Охоронна археологічна служба України"
Інституту археології НАН України
ВГО «Спілка археологів України»

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
ДО XXV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«СЛОБОЖАНСЬКІ ЧИТАННЯ»**

Харків
2021

УДК 93/94+90+7+719+27 (06)

Тези доповідей до XXV Міжнародної наукової конференції «Слобожанські читання». – ОКЗ «ХАРКІВСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ». – Харків : ТОВ "Друкарня Мадрид", 2021. – 182 с.

Публікується за рішенням Наукової ради ОКЗ «ХАРКІВСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ»
(протокол № 3 від 16 квітня 2021 р.)

Упорядники: Білько І. В. – завідувач відділу пам'яток історії ОКЗ «ХНМЦОКС», Дідик В. В. – провідний науковий співробітник відділу пам'яток археології ОКЗ «ХНМЦОКС», Колода В. В. – к. і. н., провідний науковий співробітник відділу пам'яток археології ОКЗ «ХНМЦОКС», Охріменко Г. М. – завідувач відділу пам'яток археології ОКЗ «ХНМЦОКС», Шуліка В. В. – к. мист., провідний науковий співробітник відділу пам'яток історії ОКЗ «ХНМЦОКС»

Комп'ютерна верстка: Іванов В. М.

У матеріалах XXV Міжнародної наукової конференції «Слобожанські читання» викладено тези учасників за такими напрямками: археологія, охорона археологічної спадщини, історичне краєзнавство, історія світових воєн ХХ століття, монументальне мистецтво, мистецтвознавство, охорона культурної спадщини, консервація, реставрація, реабілітація, музеєфікація та пристосування пам'яток, церковне пам'яткознавство.

Тези доповідей друкуються в авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст публікацій, добір та точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

ISBN

© ОКЗ «ХАРКІВСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ», 2021
© Автори статей, 2021

Роботи на незатопленій частині селища були відновлені в 2003-2005 рр. Рятівні розкопки тут були проведені експедиціями на чолі з В.К. Міхеєвим, О.О. Тортікою та В.С. Аксьоновим. Загальна досліджена ними площа склала 444 м². В ній були виявлені 2 житла, 2 господарські споруди та низка господарських ям салтівської культури.

Таким чином, можна констатувати, що на сьогодні пам'ятка залишається вивченою недостатньо. Цей факт обмежує розуміння Нетайлівського комплексу (могильник – селище), як єдиного об'єкту, так і взаємозв'язку Нетайлівського й Верхньосалтівського археологічних комплексів салтівського часу.

Незважаючи на незадовільний стан збереженості пам'ятки, існують перспективи її подальшого дослідження. Розвідки проведені на сучасному етапі дозволили виявити неушкоджені й придатні для дослідження ділянки селища.

Володимир Васильович КОЛОДА,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди, провідний науковий співробітник відділу пам'яток археології ОКЗ "ХАРКІВСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ";

ГОСПОДАРЧІ БУДІВЛІ САЛТІВСЬКОГО ЧАСУ НА ГОРОДИЩІ МОХНАЧ

Городище в с. Мохнач Зміївського району є однією з найбільш досліджених археологічних пам'яток Слобожанщини. Його вивчення розпочалося в середині ХХ ст., але лише останнім часом ці дослідження стали регулярними (починаючи з 1999 р., вони, з невеликими перервами, продовжуються по сю пору). Сама пам'ятка відображає кілька етапів розвитку людської спільноти нашого краю, починаючи з ранньої залізної доби (Vст. до н. е.) по теперішній час. Городище має складну історію, що відобразилась як у складній системі захисних споруд, так і в різноманітних комплексах. Більшість їх належить салтівській археологічній культурі (середина VIII – середина X ст. н. е.), яка втілює в себе старожитності Хозарського каганату, для яких наш край був важливою територією на його північно-західних кордонах.

Серед близько 250 різнохарактерних та різночасових комплексів більшість належить саме салтівській культурі. Практично всі вони виявлені і досліджені на найбільшому – північному дворіщі городища. Виключаючи самі захисні споруди, на цій частині городища на теперішній час відомо 189 житлово-господарських комплекси, серед яких 163 (86 %) є салтівськими. До їх числа належать 26 жител, 5 літніх кухонь, 23 погребі, 31 зерносховища, 2

теплих хліви, гончарна та ковальська майстерні, 42 ями різного (господарського і спеціального) призначення, 5 інгумаційних поховань (загальне число похованих становить 15 осіб) та 9 будівель господарського призначення. Остання група комплексів становить незначне число (5,5%) і до цього часу не привертала увагу дослідників, на відміну від жител, ремісничих споруд, зернохосвищ, поховань або скарбів.

Зазначимо кілька моментів. По перше, будівля господарського призначення – незмінний атрибут будь-якої людської садиби з часів створення перших постійних поселень до нашого часу. В них зберігався (і зберігається) господарський реманент, запаси необхідної для домашнього виробництва сировини, невеликі запаси харчів (їжі) для найближчого споживання, речі, що потребують ремонту, тощо. По друге, в зв'язку із тим, що вони були не головними, а додатковими об'єктами по забезпеченню людського життя вони майже завжди виконувалися у вигляді легких (за звичай, без обігріву) конструкцій, часто були наземними і тому складно фіксуються в археологічному матеріалі. По третє, їх конструкція в плані і по формі не була сталою, а, скоріш за все, створювалася господарем виходячи з практичних потреб, власного вміння та наявності будівельного матеріалу; тому поки зарано ставити питання про якісь типологію даних комплексів. По четверте, гальмує вивчення цієї групи об'єктів їх слабе висвітлення у науковій літературі (інформація про них, як правило, осідає у наукових звітах, або подається побіжно під час публікацій окремих ділянок розкопу).

Для салтівських господарських будівель городища Мохнач відзначимо, що вони, як правило, були слабо заглиблені. В плані вони були найчастіше прямокутними (принаймні з прямими стінами), рідше – овальними. В них рідко фіксується опорні конструкції перекриття, що дозволяє припустити у більшості шатровий дах.

Подальше вивчення такої категорії археологічних комплексів як господарські будівлі збагатить наше уявлення щодо життя та господарської діяльності в далекому минулому.

Олег Любомирович МЕЛЬНИЧУК,

молодший науковий співробітник відділу охорони культурної спадщини Національного заповідника «Давній Галич»;

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ МОНАСТИРСЬКИХ КОМПЛЕКСІВ ДАВНЬОГО ГАЛИЧА

Серед об'єктів культурної спадщини Національного заповідника